

कप कामे

वनविभाग, यवतमाळ
कार्य आयोजना
(सन 2012-2022)

वाबळे केशव
सहाय्यक वनसंरक्षक, यवतमाळ

यवतमाळ वनविभागाची सुधारित कार्य आयोजना (सन 2012-13 ते 2021-22)

अ.क्र.	कार्यवृत्त	क्षेत्रफळ हेक्टर मध्ये
1.	निवड व सुधारणा कार्यवृत्त SCIWC	-44825.32
2.	सुधारणा कार्यवृत्त IWC	-10102.61
3.	वनिकरण कार्यवृत्त AWC	-22326.05
4.	कुरण कार्यवृत्त PIWC	- 7350.24
	एकुण	-84604.22
5.	अकाष्ट वनोपज (व्यापीत) कार्यवृत्त NWFP (OL)WC	
6.	ग्रामिणांचे सहभागातून वनव्यवस्थापन (व्यापीत) कार्यवृत्त JFM(OL)WC	
7.	वन्यप्राणी (व्यापीत) कार्यवृत्त WLC(OL)WC	
8.	वनसंरक्षण (व्यापीत) कार्यवृत्त Forest Protection(OL)WC	

यवतमाळ वनविभागाची कार्य आयोजनेनुसार सन 2012-

13

मध्ये करावयाची कामे

Working Circle	Coupe No.of Demarcation, marking and Preparation of Treatment Map.	Coupe No.of Felling	Coupe No.of Premonsoon Works, Soil and Moisture Conservation works etc.	Coupe No.of Teak & Misc species Planting / CBO	Coupe No.of Cleanning	Five year Demarcation Length in Km
1	2	3	4	5	6	7
SCI	I & II	I	I	--	--	747.759
IWC	I & II	I	I	--	--	
AWC	I & II	I	I	--	--	
FIWC	I & II	I	I	--	--	

यवतमाळ वनविभागाचे वनक्षेत्रात मंजूर कार्य आयोजनेनुसार
विविध कार्यवृत्तात खालील कामे करण्यात येतात

- 1) वृक्ष छापणी
- 2) कटाई
- 3) दुय्यम वनशास्त्रीय कामांतर्गत C.B.O. विरळणी व सफाई
- 4) कृत्रिम व नौसर्गिक पुर्नेनिर्मिती अंतर्गत वृक्ष लागवडीचे कामे.
- 5) जाळरेषेची कामे
- 6) सिमांकनाची कुप (1/5th Boundary Demaracation)
कामे प्रामुख्याने करावयाची आहेत.

सिमांकनाचा वर्षवार तपशिल खालील प्रमाणे आहे.

The five year Boundry demarcation in Yavatmal division.

Length in K.M.

Year	Arni	Darwha	Ghatanji	Hiwari	Jodmoha	Ner	Yavatmal	Total
2012-13	101.8	150.805	98.652	93.7	128.916	124.631	49.255	747.759
2013-14	63.194	148.305	62.917	77.706	84.175	185.387	77.127	698.811
2014-15	75.051	179.696	57.141	150.209	61.583	107.761	55.879	687.32
2015-16	89.174	161.74	43.239	54.67	100.206	69.284	58.178	576.491
2016-17	70.989	72.626	37.603	56.17	28.112	54.453	29.718	349.671
Total	400.208	713.172	299.552	432.455	402.992	541.516	270.157	3060.052

निवड तथा सुधारणा कार्यवृत्ताची कार्यआयोजना (Selection cum Improvement Working Circle)

- व्यवस्थापनेचे मुख्य उद्देश (special objects of Management)
- नौसर्गिक पुनरुज्जीवनास प्रोत्साहन देवून फुटव्यापासून तयार झालेल्या निकृष्ट साग वनांचे जागी हळूहळू बियांपासून तयार झालेल्या उत्कृष्ट व मौल्यवान साग वृक्ष वनात (High Forest) रूपांतर करणे
- परिपक्व साग वृक्षाची निवड पध्दतीने व इतर वृक्षांची सुधारणा पध्दतीने तोड करून नौसर्गिक पुनरुज्जीवनांत सुधारणा करणे सी.बी.ओ., जल व मृद संधारण कामे, नौसर्गिक व कृत्रिम पुर्नउत्पादनाची कामे करून वनातील वृक्षसाठा व प्रत सुधारणे

कूपाचे सीमांकन - 1

- वार्षीक वृक्ष तोडीचे एक वर्षापुरवी कूपाचे सीमांकन करणे
- कूप सीमा रेषातील तीन मीटर रुंदीच्या पट्टयातील झुडुपांची कॅटाई व साफसफाई करुन एका खांबापासून दुसरा खांब दिसेल अशा प्रकारे दोन मीटर उंचीचे लाकडी खांब सीमारेषेच्या रुंद क्षेत्राचे मध्यभागी रोवणे
- कूप हद्द जर (नाला, जाळरेषा/रस्ता) नौसर्गिक सीमा रेषा असेल तर लाकडी खांब न रोवता कूप सीमा रेषेवरील 45 सेमी पेक्षा जास्त गोलाईचे वृक्षांना दोन डोंबर पट्टे व त्यामध्ये गेरुचा पट्टा मारणे

कूपाचे सीमांकन - 2

- डांबर/गेरु पट्टा मारण्यापूर्वी झाडांची साल घासून गुळगुळीत करावी. दोन डांबर पट्ट्यांमधील अंतर 15 सेमी ठेवावे
- खालचा डांबर पट्टा छाती गोलाई अंतरावर मारावा. एका झाडापासून दुसरे झाड दिसेल अशाप्रकारे झाडांना डांबर व गेरु पट्टे मारावे
- कूप सीमा दर्शविणारे लाकडी खांब व वृक्षावर खालील तपशिल नोंदवावा
- तपशिल - कूप क्रंमाक, कक्ष क्रंमाक, पातन श्रेणी, पातांश व वर्ष
- कूप क्षेत्रात प्रवेश करतांना प्रवेशधारकास माहितीचा तपशिल दिसेल अशा प्रकारे नोंदवावी. (कूप हद्दीच्या बाहेरील बाजू कडून)

* कृप सीमा रेषातील तीन मीटर रुंदीच्या पट्ट्यातील झुडुपांची कटाई व साफसफाई करणे.

कुप सिमारेषा दर्शविणेकरिता एका
खांबापासून दुसरा खांब दिसेल अशा
प्रकारे दोन मीटर उंचीचे लाकडी
खांब सिमारेषेच्या रुंद क्षेत्राचे
मध्यभागी रोवणे

कप हद्द जर (नाला, जाळरेषा/रस्ता)
नौसर्गिक सीमा रेषा असेल तर लाकडी
खांब न रोवता कप सीमा रेषेवरील 45
सेमी पेक्षा जास्त गोलाईचे वृक्षांना दोन
डांबर पट्टे व त्यामध्ये गेरुचा पट्टा
मारणे

डांबर/गेरु पट्टा मारण्यापूर्वी झाडांची
साल घासून गुळगुळीत करावी. दोन
डांबर पट्ट्यांमधील अंतर 15 सेमी
ठेवावे

खालचा डांबर पट्टा छाती गोलाई
अंतरावर मारावा. एका झाडापासून दुसरे
झाड दिसेल अशाप्रकारे झाडांना डांबर व
गेरु पट्टे मारावे

कूप सीमा दर्शविणारे
लाकडी खांब व
वृक्षावर खालील
तपशिल नोंदवावा

तपशिल - कूप
क्रंमाक, कक्ष क्रंमाक,
पातन श्रेणी, पातांश
व वर्ष

कूप क्षेत्रात प्रवेश
करतांना
प्रवेशधारकास
माहितीचा तपशिल
दिसेल अशा प्रकारे
नोंदवावी. (कूप
हद्दीच्या बाहेरील
बाजू कडून)

कूपाचे सीमांकन - 2

- डांबर/गेरु पट्टा मारण्यापूर्वी झाडांची साल घासून गुळगुळीत करावी. दोन डांबर पट्ट्यांमधील अंतर 15 सेमी ठेवावे
- खालचा डांबर पट्टा छाती गोलाई अंतरावर मारावा. एका झाडापासून दुसरे झाड दिसेल अशाप्रकारे झाडांना डांबर व गेरु पट्टे मारावे
- कूप सीमा दर्शविणारे लाकडी खांब व वृक्षावर खालील तपशिल नोंदवावा
- तपशिल - कूप क्रंमाक, कक्ष क्रंमाक, पातन श्रेणी, पातांश व वर्ष
- कूप क्षेत्रात प्रवेश करतांना प्रवेशधारकास माहितीचा तपशिल दिसेल अशा प्रकारे नोंदवावी. (कूप हद्दीच्या बाहेरील बाजू कडून)

कूपाचे सीमांकन - 3

- सीमा रेषेवरील झाडांवर पेंटने अनुक्रमाक टाकून छापणी रजिस्टर मध्ये नोंद घ्यावी
- कपक्षेत्राची शक्यतो सम प्रमाणात चार भागात विभागणी करावी. विभागणी सीमारेषा शक्यतो नैसर्गिक ठेवण्याचा प्रयत्न करावा
- प्रत्येक भागाची सीमारेषा जर नैसर्गिक नसेल तर सीमारेषा 1.5 मीटर रुंदीची घेऊन पट्ट्यातील झुडुपे कटाई करून सफाई करणे
- विभाग सीमा रेषेवरील 45 सेमी पेक्षा जास्त गोलाईचे वृक्षांना दोन डांबर पट्टे मारावे. दोन पट्ट्यामधील अंतर 15 सेमी, पहिल्या डांबर पट्ट्याखाली भाग क्रमांक नोंदवावा

* कूपक्षेत्राची शक्यतो सम प्रमाणात चार भागात विभागणी करावी. विभागणी सीमारेषा शक्यतो नौसर्गिक ठेवण्याचा प्रयत्न करावा

* प्रत्येक भागाची सीमारेषा जर नौसर्गिक नसेल तर सीमारेषा 1.5 मीटर रुंदीची घेऊन पट्ट्यातील झुडुपे कटाई करून सफाई करणे

* विभाग सीमा रेषेवरील 45 सेमी पेक्षा जास्त गोलाईचे वृक्षांना दोन डांबर पट्टे मारावे. दोन पट्ट्यामधील अंतर 15 सेमी, पहिल्या डांबर पट्ट्याखाली भाग क्रमांक नोंदवावा

कुपाचे सिमांकन पुर्ण झाल्यानंतर कुप क्षेत्राची अ, ब, क व ड क्षेत्र

खालील बाबीनुसार निश्चित करावे

अ - संरक्षित क्षेत्र

- (A-1) 25रू पेक्षा जास्त म्हणजेच तीव्र उताराचे क्षेत्र,
- (A-2) नदी/नाल्याचे दोन्ही काठाचे 20 मीटर रुंदी पर्यंतचे क्षेत्र
- (A-3) जमिनीची धुप झालेले व धुप होऊ शकणारे क्षेत्र,

ब - क्षेत्र

- (B-1) 0.4 पेक्षा कमी घनता असलेले क्षेत्र -
- (B-2) झुडुपी क्षेत्र / मोकळे क्षेत्र

क - क्षेत्र

- जुने रोपवन व नौसर्गिक बल्ली क्षेत्र -
- कमीत कमी 30% जिवंत असलेले जुने रोपवन, मोठ्या प्रमाणात नौसर्गिक बल्ली असलेले क्षेत्रकमीत कमीत एक हेक्टर

ड - क्षेत्र

- 0.4 पेक्षा जास्त घनतेचे क्षेत्र, दाट झाडोरा असलेले क्षेत्र - अ, ब, क,
- व ड भाग दर्शविणा-या सीमा रेषेवरील वृक्षाना दोन गेरु पट्टे मारावे

(A-2) नदी/नाल्याचे दोन्ही काठाचे 20 मीटर रुंदी पर्यंतचे क्षेत्र

(A-3) जमिनीची धुप झालेले व धुप होऊ शकणारे क्षेत्र,

ब - क्षेत्र (B-1) 0.4 पेक्षा कमी घनता असलेले

ब - क्षेत्र (B-2) झुडुपी क्षेत्र / मोकळे क्षेत्र

जूने रोपवन व नौसर्गिक बल्ली क्षेत्र -

0.4 पेक्षा जास्त घनतेचे क्षेत्र, दाट झाडोरा असलेले क्षेत्र

कूपाचा उपचार नकाशा - 3

- अ भाग दर्शविणा-या सीमा रेषेवरील वृक्षांच्या दोन गेरु पट्ट्यांमध्ये गेरुने X फुली मारावी प्रत्येक भागात प्रवेश करताना दिसेल अशा रीतीने वृक्षावर अनुक्रमेण व भाग नोंदवावा
- भाग सीमा रेषेवरील वृक्षाची अनुक्रमेण छापणी रजिस्टर मध्ये नोंदवावे
- ब, क व ड क्षेत्रात 100 X 100 मीटर आकाराच्या ग्रीड पाडणे
- ब भागापैकी प्रस्तावित रोपवनाच्या क्षेत्रात 100X 50 मीटर चे ग्रीड पाडणे

ब, क व ड क्षेत्रात 100 X 100
मीटर आकाराच्या ग्रीड पाडणे

ब भागापौकी प्रस्तावित रोपवनाच्या
क्षेत्रात 100X 50 मीटर चे ग्रीड
पाडणे

कूपाचा उपचार नकाशा - 1

- * आलेख पेपरवर 1:5000 प्रमाणात उपचार नकाशा तयार करणे
- * उपचार नकाशात समाविष्ट क्षेत्र -
  - * अ - संरक्षित क्षेत्र - 25रू पेक्षा जास्त म्हणजेच तीव्र उताराचे क्षेत्र,
जमिनीची धुप झालेले व धुप होऊ शकणारे क्षेत्र,
नदी/नाल्याचे दोन्ही काठारचे 20 मीटर रुंदी पर्यंतचे क्षेत्र
  - ब - 0.4 पेक्षा कमी घनता असलेले क्षेत्र -
0.4 पेक्षा कमी घनता असलेले क्षेत्र
झाडी झुडुपे व मोकळे क्षेत्र
- * सलग ए. आर. अंतर्गत रोपवनासाठी कमीत कमी 5 हेक्टर क्षेत्र असावे

कूपाचा उपचार नकाशा - 2

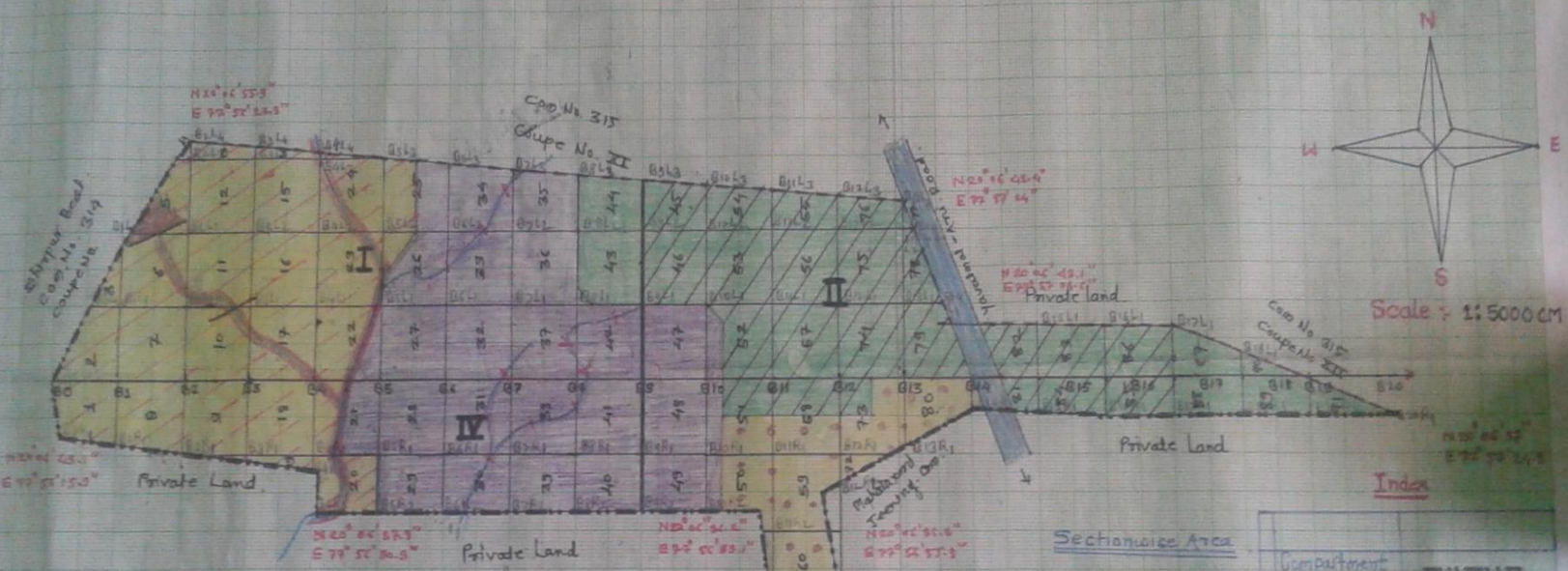
- क - जूने रोपवन व नौसर्गिक बल्ली क्षेत्र -
- * कमीत कमी 30% जिवंत असलेले जूने रोपवन, मोठ्या प्रमाणात नौसर्गिक बल्ली असलेले क्षेत्र
- * कमीत कमीत एक हेक्टर
- * ड - 0.4 पेक्षा जास्त घनतेचे क्षेत्र, दाट झाडोरा असलेले क्षेत्र - अ, ब, क, व ड भाग दर्शविणा-या सीमा रेषेवरील वृक्षाना दोन गेरु पट्टे मारावे

उपचार नकशा

RANGE :- NORTH ARNI
 COUPE NO - IV
 WORKING CIRCLE :- SCI

ROUND :- JAWALA
 COMPARTMENT NO. 315

BEAT :- JAWALA
 FELLING SERIES - SHEKALGAON
 AREA :- 70.00 Ha

Proposed Works

Works done before Year 2014-15

SR No	Name of Work	Estimated Cost	Indicative mark/sign
1	Natural Regeneration plantation (15 Ha)	1,70,582/-	
2	Added NR Plantation (20.00 Ha)	4,89,500/-	
3	Destituting and Renovation of Mati Nala Bandh	2,96,000	
4	Loose Boulder struder	66,000 %	
5	A.R. Plantation	3,59,041/- (P.P.O. 6000/-)	

SR No.	Name of Work	Year	Indicative mark/sign
1	Mati Nala Bandh	1979	
2	Mati Nala Bandh	1979	
3	Mati Nala Bandh	2003	
4	Mati Nala Bandh	2003	
5	NR Plantation (J.F.M)	2013-14	
6	R.D.F. Plantation (includes only 1.2 ha. Area)	2013	
7			

Sectionwise Area

Section	I	II	III	IV	Total
Area	25.00	15.00	17.00	13.00	70.00

Zone wise Area (In Ha.)

	Zone A	Area	Zone B	Area	Zone C	Area	Zone D	Area	Total
1	-	-	-	00.40	-	-	-	0.40	-
2	B1 Area	24.30	B2 Area	6.00	-	-	-	30.30	-
3	C Area	20.00	-	-	-	-	-	20.00	-
4	D Area	-	-	-	-	-	-	14.50	-
	Road	18.50	Road Area	0.80	-	-	-	19.30	-
									Total Area
									70.00 Ha.

Index

Compartment Boundary	--- -- -- --
Coupe Boundary	- - - - -
Section line	—————
Base line	—+— +—+—
Grid line	—+— +—+—
Road	
Nala	
A' Zone	
B' Zone	
C Zone	
D Zone	
Grid No	1, 2, 3, 4, ...

(मी. एम. वाघडे)
 क्षेत्र सहायक, जलका
 नगरपालिका-आर्मी (व.)
 Range Forest Officer (R)
 North Arni

क - जूने रोपवन व नौसर्गिक बल्ली क्षेत्र

ड - 0.4 पेक्षा जास्त घनतेचे क्षेत्र, दाट झाडोरा असलेले

निवड तथा सुधारणा कार्यवृत्ताची कार्यआयोजना (Selection cum Improvement Working Circle)

- व्यवस्थापनेचे मुख्य उद्देश (special objects of Management):
- नौसर्गिक पुनरुज्जीवनास प्रोत्साहन देवून फुटव्यापासून तयार झालेल्या निकृष्ट साग वनांचे जागी हळूहळू बियांपासून तयार झालेल्या उत्कृष्ट व मौल्यवान साग वृक्ष वनात (High Forest) रूपांतर करणे
- परिपक्व साग वृक्षाची निवड पध्दतीने व इतर वृक्षांची सुधारणा पध्दतीने तोड करून नौसर्गिक पुनरुज्जीवनांत सुधारणा करणे सी.बी.ओ., जल व मृद संधारण कामे, नौसर्गिक व कृत्रिम पुर्नउत्पादनाची कामे करून वनातील वृक्षसाठा व प्रत सुधारणे

क्षेत्राचा उपचार - 1

- कूप क्षेत्रात योग्य जागेत जल व मृद संधारणाची कामे
- जलव मृद संधारण कामा अंतर्गत जमिनीच्या उतारा नुसार 60X 30^० सेमी आकाराच्या सी.सी.टी., नाल्याच्या रुंदी नुसार दगडी बांध, सिमेंट बांध तयार करणे
- अ- क्षेत्र: नदी/नाल्याचे दोन्ही बाजूच्या काठावर बांबूची लागवड करणे.
- ब - क्षेत्र: कमीत कमी 5 हेक्टर क्षेत्राची रोपवनासाठी निवड

क्षेत्राचा उपचार - 2

- 50% साग व 50% मिश्र रोपांची लागवड
- वनऔषधी युक्त व फळे देणारी वृक्ष लागवडीसाठी उपयोगात आणावी
- रोपवर क्षेत्राची वृक्ष घनता विचारात घेऊन रोपवन नमुना निश्चत करावा व प्रती हेक्टरी रोपे लागवडी ची संख्या निश्चत करावी
- दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे (सी.बी.ओ., एन.आर., स्वच्छता, विरळणी इत्यादी) करावी

क्षेत्राचा उपचार - 3

- क - क्षेत्र: कृत्रिम पुर्ननिर्माती अंतर्गत रोपवन घेण्यात येऊ नये
- बल्ली क्षेत्रामध्ये स्टॅंड टेबल नुसार विरळणीची कामे करावी. जेणे करून रोपांचे वाढीसाठी दोन रोपामध्ये सुयोग्य अंतर ठेवता येईल
- दुर्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे (सी.बी.ओ., एन.आर., स्वच्छता, विरळणी इत्यादी) करावी
- ड - क्षेत्र: रोपवन घेण्यात येऊ नये
- छापणीचे नियमा नुसार छापणी केलेल्या वृक्षांची तोड करणे.
- दुर्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे (सी.बी.ओ., एन.आर., स्वच्छता, विरळणी इत्यादी) करावी

S.C.I. निवड व सूधारणा कार्य वृत्त - 1

- उपचार नकाशा व.प.अ. यांनी तयार करून सहा.व.स. यांनी तपासणी करावी. उप.व.स. यांनी मान्यता द्यावी
- कृपाचे दाट झाडो-याचे ड भाग क्षेत्रातील 15 सेमी गोलाई वरील वृक्षांची गणना करून अनुक्रमेक द्यावे व रजिस्टर मध्ये नोंद घ्यावी
- साग वृक्षाचे बाबतीत शेरा रकान्यामध्ये फुटव्यापासून/बियापासून असा अभिप्राय नोंदवावा
- वृक्ष गणनेचा तपशिल ग्रीड निहाय रजिस्टर मध्ये नोंदवावा

ड क्षेत्रातील वृक्ष गणना

करणे

कपाचे दाट झाडो-याचे ड भाग
क्षेत्रातील 15 सेमी गोलाई वरील
वृक्षांची गणना करून
अनुक्रमांक द्यावे व रजिस्टर मध्ये
नोंद घ्यावी

साग वृक्षाचे बाबतीत शेरा
रकान्यामर्ध

फुटव्यापासून/बियापासून असा
अभिप्राय नोंदवावा

वृक्ष गणनेचा तपशिल ग्रीड निहाय
रजिस्टर मध्ये नोंदवावा

ग्रीड क्र. 43
इन्व्हेन्टरी रजिस्टर 09

कुप क्र. IV पातन श्रेणी : शेतवगी कार्यवृत्त : S.C.I.

ग्रीड क्र.	झाड क्रमांक	प्रकार	गोलाई (समी उंची)	वृक्षाची उपपत्ती बिया पासून फुटव्या पासून	ग्रीड क्र.	झाड क्रमांक	प्रकार	गोलाई (समी उंची)	वृक्षाची उपपत्ती बिया पासून फुटव्या पासून
43	314	साग	40	✓	43	345	साग	56	✓
	315	- -	39	✓		346	पक्ष्य	22	✓
	316	साग	61	✓		347	साग	72	✓
	317	पक्ष्य	49	✓		348	- -	55	✓
	318	साग	92	✓		349	- -	50	✓
	319	- -	72	✓		350	- -	57	✓
	320	पक्ष्य	28	✓		351	- -	44	✓
	321	साग	60	✓		352	- -	55	✓
	322	- -	74	✓		353	- -	57	✓
	323	- -	63	✓		354	- -	44	✓
	324	पक्ष्य	39	✓		355	पक्ष्य	62	✓
	325	साग	55	✓		356	साग	58	✓
	326	- -	87	✓		357	- -	70	✓
	327	- -	41	✓		358	पक्ष्य	33	✓
	328	पक्ष्य	21	✓		359	साग	44	✓
	329	साग	29	✓		360	- -	74	✓
	330	- -	37	✓		361	पक्ष्य	37	✓
	331	- -	60	✓		362	साग	44	✓
	332	पक्ष्य	44	✓		363	- -	57	✓
	333	साग	67	✓		364	साग	15	✓
	334	पक्ष्य	21	✓		365	साग	70	✓
	335	- -	17	✓		366	- -	21	✓
	336	- -	43	✓		367	- -	15	✓
	337	साग	78	✓		368	- -	20	✓
	338	- -	76	✓		369	- -	27	✓
	339	- -	64	✓		370	- -	69	✓
	340	- -	64	✓		371	पक्ष्य	53	✓
	341	- -	78	✓		372	साग	49	✓
	342	- -	33	✓		373	- -	72	✓
	343	पक्ष्य	44	✓		374	- -	52	✓
	344	- -	39	✓		375	- -	31	✓

S.C.I. निवड व सूधारणा कार्य वृत्त - 2

छापणीचे तंत्र व नियम :

- * बियापासूनच्या साग वृक्षाची तोडी योग्य वेळी 120 सेमी व फुटव्यापासूनच्या साग वृक्षाची तोडी योग्य वेळी 75 सेमी ठरविण्यात आली आहे
- * वनऔषधी व नामशेष हेऊ घातलेल्या वेली वगळून वृक्ष वाढीस अडथळा निर्माण करणा-या इतर सर्व प्रकारच्या वेली कापने
- * अ प्रकारचे क्षेत्र - तोडी करीता वृक्षाची छापणी करता येणार नाही
- * ब प्रकाराचे क्षेत्र - प्रति हेक्टरी दोन मृत झाडे शिल्लक ठेवून इतर मृत झाडे तोडी करता छापण्यात यावी
- * जिवंत उंच थुटे तोडी करता छापणी

S.C.I. निवड व सूधारणा कार्य वृत्त - 3

- * थुटावर ऐकापेक्षा जास्त बल्ली असेल तर जोमाने वाढणारी एक बल्ली राखुन ठेवून इतरांची तोडीसाठी छापणी करावी
- * अडीच मीटर पेक्षा कमी सरळ वाढ असणारी वेडीवाकडी वृक्षाची छापणी करावी
- * क प्रकारचे क्षेत्र - बल्ली क्षेत्रामध्ये विरळणी करीता छापणी करावी
- * मृत/मृतप्राय/रोगीट व वेडीवाकडी बल्ली विरळणी करीता छापणी करावी
- * थुटावर अनेक फुटवे असल्यास एक चांगला जोमदार फुटवा ठेवून इतर फुटव्याची तोडी करीता छापणी करावी

S.C.I. निवड व सूधारणा कार्य वृत्त - 4

- * ड प्रकारचे क्षेत्र - वनशास्त्रीय दृष्टया तोडीस उपलब्ध होत असलेल्या वृक्षांची तोडी करीता छापणी करावी
- * वृक्ष तोडीमुळे धूप होण्यास चालना मिळणार नसेल
- * वृक्ष तोडीमुळे तरुण व मध्यम वयाचे वृक्षांना वाढीसाठी चालना मिळत असेल
- * बियासाठी पर्यायी वृक्ष उपलब्ध असेल
- * वृक्ष तोडीमुळे इतर झाडांना इजा पोहचत नसेल
- * वृक्ष तोडी नंतर दोन झाडामध्ये 6 मीटर पेक्षा जास्त अंतर पडत नसेल तर
- * ते झाड वनशास्त्रीय दृष्टया तोडीस उपलब्ध आहे असे समजावे व त्याची छापणी करावी

निवड व सुधारणा पध्दतीने छापणीची पध्दती

छापणी करिता निवड केलेल्या वक्षाचे छाती उंचीवर गोलाई घेवून त्याची छापणी रजिस्टर ला नोंद घ्यावी.

छापणी करिता निवड केलेल्या वक्षाचे छाती उंचीवर गेरु पट्टा मारावा

पट्टयाखाली व बुडाजवळ 10x10 सेमी ची खापटी करावी. व त्यावर झाडांना छापणी चा क्रमांक खिळासट दयावा व त्याचे उजवे बाजूला छापणी हातोडा निशाणी उमटवावी.

S.C.I. निवड व सूधारणा कार्य वृत्त - 5

- * गणना केलेल्या साग वृक्षातून वनशास्त्रीय दृष्ट्या तोडीस उपलब्ध असलेल्या क्रमाने मोठ्या गोलाई वर्गातील हेक्टरी 15 फुटव्यापासून च्या साग वृक्षाची व हेक्टरी 0.46 बियापासून च्या साग वृक्षाची तोडीसाठी छापणी करावी
- * हेक्टरी 15 झाडापेक्षा जास्त झाडांची छापणी करू नये
- * वनशास्त्रीय दृष्ट्या तोडीस उपलब्ध असलेल्या वृक्षांची संख्या हेक्टरी 15 पेक्षाही कमी राहू शकेल
- * ड प्रकारच्या क्षेत्राचा एकूण आकाराप्रमाणे वृक्षाची छापणी करावी
- * निवड छापणीसाठी कूपाचे एकूण क्षेत्र विचारात घेवू नये
- * मिश्र प्रजातीचे वृक्षांची तोडी करीता छापणी करू नये

S.C.I. निवड व सुधारणा कार्य वृत्त - 6

- * थटावरीत दोन फुटव्यापौकी चांगला जोमाने वाढणारा फटवा शिल्लक ठेवून इतर फुटव्यांची तोडीसाठी छापणी करावी
- * प्रती हेक्टरी दोन मृत झाडे राखीव ठेवून इतर मृत झाडांची तोडी करिता छापणी करण्यात यावी
- * रोगीट, कुजलेली, मृतप्राय, वेडीवाकडी वाढ झालेल्या वृक्षांची तोडी करिता छापणी करावी
- * नदी/मोठा नाला यांचे दोन्ही बाजूच्या 30 मीटर रुंदीच्या पट्ट्यातील वृक्षांची छापणी करू नये
- * छापणी करताना प्लस साग वृक्ष आढळल्यास त्यांची छापणी करू नये
- * छापणी रजिस्टर मध्ये निवड तोडीचे वृक्षाची व सुधारणा तोडीचे वृक्षांची वेगवेगळी नोंद घ्यावी व तसे छापणी गोषवा-यामध्ये नमुद करावे

वेळेवाकळे 2 मी. पेक्षा कमी उंचीवरून वाकलेली झाडे
छापणी करण्यात यावी

वाढीस अडथळा आणणारी वृक्ष छापणी करण्यात यावी

मृत पावलेली वृक्ष छापणी करण्यात यावी

रोगीट वृक्षाची छापणी करावी

जिवंत उंच थुटाची छापणी करावी

S.S.O.- दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे - 1

सी.बी.ओ. - कूप तोडी नंतर येणा-या वर्षात करावयाची कामे

- * वनऔषधी व नामशेष होऊ घातलेल्या वेळी वगळून इतर सर्व प्रकारच्या वेळी कापने
- * तोडी करता छापणी केलेल्या परंतु तोड न झालेल्या वृक्षाची कटाई करणे
- * मुख्य तोडीचे वेळी मोठी इजा, शेंडे मोड झालेल्या वृक्षाची तोड करणे
- * थुटावर अनेक फुटव्या पौकी चांगला जोमदार वाढत असलेला फुटवा राखुन ठेऊन बाकी फुटवे कापने
- * साग व इतर मौल्यवान प्रजातीचे वाढीस अडथळा निर्माण करीत असलेली झुडुपे व अनावश्यक झाडो-याची तोड करणे

S.S.O. - दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे - 2

- * थुटावर आलेल्या नवीन फुटव्या पौकी दोन चांगली फुटवे राखुन इतर फुटवे काढुन टाकणे
- * मौल्यवान प्रजातीचे वेडीवाकडी झुडपाची कटाई करणे
नौसर्गिक पुर्ननिर्मिती : नौसर्गिक पुर्ननिर्मिती असलेल्या क्षेत्राची पाहणी करुन सीमांकन करणे
- * रोपांची जोमाने वाढ होण्यासाठी निंदणी करणे, वाढीसाठी अडथळा निर्माण करणारा अनावश्यक झाडोरा कापणे
- * शासन पत्र क्रं./एफडीएम/2012/प्र.क्रं/119/फ-2/मंत्रायल मुंबई/
दि.25/5/2012 नुसार प्रती हेक्टरी 425 नौसर्गिक रोपांची संगोपन व संरक्षण करणे
- * रोपा भोवती एक मीटर व्यासाचे क्षेत्रातील गवत कचरा साफ करणे, माती भुसभुसीत करणे, निघालेल्या गवत कच-याचा थर रोपाभोवती रचुन त्यावर माती टाकणे, क्षेत्रात दगड असल्यास रोपाभोवती दगडाचा थर लावणे, जेणे करुन रोपांचे आगी व गुरापासून संरक्षण होईल

: नौसर्गिक पुर्ननिर्मिती :

- 1) नौसर्गिक पुर्ननिर्मिती असलेल्या क्षेत्राची पाहणी करुन सीमांकन करणे
- 2) सदर क्षेत्रामध्ये 100 मी. x 100 मी. अंतराची ग्रीड टाकणे
- 3) 1 हेक्टर क्षेत्रामध्ये बी पासुन निर्मीती व फुव्या पासुन निर्मीत नौसर्गीक रोपांची मोजणी करणे व ग्रीड निहाय नोंद घेणे.
- 4) जतन करावयाच्या नौसर्गीक रोपांना पॅन्ट लावणे.
- 5) जतन करावयाच्या नौसर्गीक रोपांना 1 मी. व्यासाचे आतील तन गवत काढून रोपांना मातीचा भर देणे.
- 6) आजुबाजुचा काडीकचरा आळयामध्ये टाकणे जेणे करुन रोपांभोवती आद्रता टिकून राहिल.
- 7) आळयाच्या सभोवताल दगडी रिंगण घालणे जेणे करुन गुरांचा तेथे शिरकाव होणार नाही.

1 मी. व्यासाचे आळे करून रोपांना मातीचा भर देणे

स्वच्छतेची कामे

- * कूप तोडी नंतर सहाव्या वर्षी स्वच्छतेची कामे करणे
- * वनऔषधी व नामशेष होऊ घातलेल्या वेली वगळून इतर सर्व प्रकारच्या वेली कापने
- * नौसर्गिकरित्या स्थापित साग व इतर रोपट्यांचे विरळीकरण करणे
- * इजा झालेल्या किंवा वेडीवाकडी वाढलेली रोपटे जमिनी पासून कापने जेणे करून चांगला फुटवा येईल
- * साग व इतर मौल्यवान प्रजातीचे वाढीस अडथळा निर्माण करीत असलेली झुडुपे व अनावश्यक झाडो-याची तोड करणे
- * सी.बी.ओ. अंतर्गत थुटावर ठेवलेल्या दोन चांगल्या फुटव्या व्यतिरिक्त इतर नवीन आलेली फुटवे काढून टाकणे

विरळीकरण

- * नौसर्गिक/कृत्रीमरित्या स्थापित झालेल्या रोपांचे वाढीसाठी विरळीकरण आवश्यक
- * नौसर्गिक रोपांचे विरळीकरण करतांना रोपांचे उंचीचे एक तृतीयांश इतके अंतर दोन रोपामध्ये ठेवावे
- * मृत व वेडीवाकडी वाढलेली रोपटे कापावीत
- * कृत्रीमरित्या स्थापित रोपांचे विरळीकरण करण्यासाठी क्षेत्रात 80% रोपे जिवंत असेल तर रोपटे स्थापित वर्षा पासून 10 व्या वर्षी पहिली, 15 व्या वर्षी दुसरी यांत्रिक विरळणी, तसेच 25 व्या वर्षी तिसरी व 35 व्या वर्षी चौथी वनशास्त्रीय विरळणी करणे

वनिकरण कार्यवृत्ता (AFFORESTATION WORKING CIRCLE)

- * व्यवस्थापनेची मुख्य उद्दिष्टे (Special objects of Management):
- * वनाचा होणारा -हास नियंत्रणात आणून वृक्षाच्छादन वाढविणे
- * जगलाची प्रत व वृक्ष साठा वाढविणे
- * सुयोग्य जल व मृद संधारणाची कामे घेऊन जमीनीची धुप थांबविणे व जमीनीची पाणी धारण क्षमता वाढविणे
- * स्थानिक लोकांच्या जळावू लाकूड, चारा , लहान इमारती लाकूड इत्यादी गरजा भागवीण्यासाठी जमिनीची उत्पादक क्षमता वाढविणे

वनिकरण कार्यवृत्त- क्षेत्राचा उपचार - 1 A. W.C.

कूप क्षेत्रात :-

- * वनऔषधी व नामशेष होऊ घातलेल्या वेली वगळून इतर सर्व प्रकारच्या वेली कापणे
- * योग्य क्षेत्रात जल व मृद संधारणाची कामे
- * जमिनीच्या उतारा नुसार सी.सी.टी.(60X30सेमी), नाल्याच्या रुंदी नुसार दगडी बांध, सिमेंट बांध
- * अ- क्षेत्र: नदी/नाल्याचे दोन्ही बाजूच्या काठावर बांबूची लागवड करणे
- * जमीनीची धूप झालेल्या क्षेत्रात, धूप नियंत्रणसाठी निरगुळी इत्यादी माती पकडुन ठेवणा-या प्रजातीची लागवड करणे

जमिनीच्या उतारा
नुसार नाल्याच्या
रूंदी नुसार
सिमेंट बांध

जमिनीच्या उतारा
नुसार गॅबीयन बंधारा

वनिकरण कार्यवृत्त - क्षेत्राचा उपचार - 2 A. W. C.

- * रोपवन घेते वेळी रोपवनाचे कामामुळे जमीनीची धूप होण्यास चालना मिळणार नाही याची काळजी घेणे
- * ब - क्षेत्र: कमीत कमी 5 हेक्टर क्षेत्राची रोपवनासाठी निवड करावी
- * निवड केलेल्या क्षेत्राची वृक्ष घनता विचारात घेऊन जमीनीच्या पोत नुसार रोपवन नमुना निश्चित करावा व रोपांची संख्या निश्चित करावी.
- * 50% साग व 50% मिश्र रोपांची लागवड, बी पेरणे
- * जल व मृद संधारण कामे
- * दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे (सी.बी.ओ., एन.आर., स्वच्छता, विरळणी इत्यादी) करावी

वनिकरण कार्यवृत्त- क्षेत्राचा उपचार - 3 A. W. C.

- * क - क्षेत्र: कृत्रिम पुर्ननिर्मीती अंतर्गत रोपवन घेण्यात येऊ नये
- * बल्ली क्षेत्रामध्ये विरळणीची कामे करावी. जेणे करून रोपांचे निकोप वाढीसाठी दोन रोपामध्ये सुयोग्य अंतर ठेवता येईल
- * दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे (सी.बी.ओ., एन.आर.,स्वच्छता, विरळणी इत्यादी) करावी
- * ड - क्षेत्र: रोपवन घेण्यात येऊ नये
- * सुधारणा तोडीसाठी निर्धारित छापणीचे नियमानुसार छापणी करावी
- * छापणीचे नियमा नुसार छापणी केलेल्या वृक्षांची तोड करणे
- * दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे (सी.बी.ओ., एन.आर.,स्वच्छता, विरळणी इत्यादी) करावी

वनिकरण कार्यवृत्त- छापणीचे तंत्र व नियम - 1 A. W. C.

- * अ प्रकारचे क्षेत्र - तोडी करीता वृक्षाची छापणी करु नये
- * ब प्रकाराचे क्षेत्र - सुधारणा तोडीसाठी निर्धारित छापणीचे नियमानुसार छापणी करावी
- * प्रति हेक्टरी दोन मृत झाडे शिल्लक ठेवून इतर मृत झाडे तोडी करता छापण्यात यावी
- * जिवंत उंच थुटे तोडी करीता छापावी
- * साग व इतर मौल्यवान प्रजातीचे वाढीस अडथळा निर्माण करीत असलेली झुडुपे व अनावश्यक झाडो-याची तोड करणे
- * वनात प्रस्थापित वृक्षांचे संवर्धन व संगोपनासाठी सर्वतोपरी पयत्न करणे

वनिकरण कार्यवृत्त - छापणीचे तंत्र व नियम - 2 A. W. C.

- * थुटावर ऐकापेक्षा जास्त बल्ली असेल तर जोमाने वाढणारी एक बल्ली राखुन ठेवून इतरांची तोडीसाठी छापणी करावी
- * अडीच मीटर पेक्षा कमी सरळ वाढ असणारी वेडीवाकडी वृक्षाची छापणी करावी
- * क प्रकारचे क्षेत्र - बल्ली क्षेत्रामध्ये विरळणी करीता छापणी करावी
- * मृत/मृतप्राय/रोगीट व वेडीवाकडी बल्ली विरळणी करीता छापावी
- * थुटावर अनेक फुटवे असल्यास एक चांगला जोमदार फुटवा ठेवून इतर फुटव्याची तोडी करीता छापणी करावी
- * कृत्रिम पुर्ननिर्मितीची कामे करण्यात येऊ नये

वनिकरण कार्यवृत्त- छापणीचे तंत्र व नियम - 3 A. W. C.

- * ड प्रकारचे क्षेत्र -
- * थुटावरीत दोन फुटव्यापौकी चांगला जोमाने वाढणारा फुटवा शिल्लक ठेवून इतर फुटव्यांची तोडीसाठी छापणी करावी
- * प्रती हेक्टरी दोन मृत झाडे राखीव ठेवून इतर मृत झाडांची तोडी करीता छापणी करण्यात यावी
- * रोगीट, कुजलेली, मृतप्राय, वेडीवाकडी वाढ झालेल्या वृक्षांची तोडी करीता छापणी करावी
- * जिवंत उंच थुटे तोडी करीता छापणी करावी

I.W.C. सुधारणा कार्य वृत्त

- * व्यवस्थापनाची मुख्य उद्दिष्टे:
- * क्षेत्रात सयोग्य दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे करुन वनातील वृक्ष साठा वाढविणे व त्याची प्रत सुधारणे
- * सुयोग्य जल व मृद संधारणाची कामे करुन जमीनीची प्रत सुधारणे व वृक्ष पुर्ननिर्मितीस प्रोत्साहन देणे

I. W. C. सुधारणा कार्यवृत्त- क्षेत्राचा उपचार व छापणी तंत्र व नियम - 1

- * वनऔषधी व नामशेष होऊ घातलेल्या वेली वगळून इतर सर्व प्रकारच्या वेली कापणे
- * कूप क्षेत्रात योग्य जागेत जल व मृद संधारणाची कामे
- * जमिनीच्या उतारा नुसार सी.सी.टी., नाल्याच्या रुंदी नुसार दगडी बांध, सिमेंट बांध
- * अ- क्षेत्र: वृक्ष तोडीसाठी छापणी करू नये
- * नदी/नाल्याचे दोन्ही बाजूच्या काठावर बांबूची लागवड करणे.
- * जमीनीची धूप झालेल्या क्षेत्रात, धूप नियंत्रणसाठी निर्गुळी इत्यादी माती पकडून ठेवणा-या प्रजातीची लागवड करणे
- * रोपवन घेते वेळी रोपवनाचे कामामुळे जमीनीची धूप होण्यास चालना मिळणार नाही याची काळजी घेणे

I.W.C. सुधारणा कार्यवृत्त- क्षेत्राचा उपचार व छापणी तंत्र व नियम - 2

- * ब प्रकाराचे क्षेत्र - प्रति हेक्टरी दोन मूत झाडे शिल्लक ठेवून इतर मूत झाडे तोडी करता छापण्यात यावी
- * जिवंत उंच थुटे तोडी करता छापावी
- * थुटावर ऐकापेक्षा जास्त बल्ली असेल तर जोमाने वाढणारी एक बल्ली राखून ठेवून इतरांची तोडीसाठी छापणी करावी
- * अडीच मीटर पेक्षा कमी सरळ वाढ असणारी वेडीवाकडी वृक्षाची छापणी करावी.
- * साग व इतर मौल्यवान प्रजातीचे वाढीस अडथळा निर्माण करीत असलेली झुडुपे व अनावश्यक झाडो-याची तोड करणे
- * 0.4 पेक्षा कमी घनता असलेल्या तसेच मोकळ्या क्षेत्रात जागेच्या योग्यते प्रमाणे रोपवन घेणे
- * जल व मृद संधारण कामे

I.W.C. सुधारणा कार्यवृत्त- क्षेत्राचा उपचार व छापणी तंत्र व नियम -3

- * क प्रकारचे क्षेत्र - बल्ली क्षेत्रामध्ये विरळणी करीता छापणी करावी
- * रोपांचे विरळीकरण करतांना रोपांचे उंचीचे एक तृतीयांश इतके अंतर दोन रोपामध्ये ठेवावे
- * मृत/मृतप्राय/रोगीट व वेडीवाकडी बल्ली विरळणी करीता छापावी
- * थुटावर अनेक फुटवे असल्यास एक चांगला जोमदार फुटवा ठेवुन इतर फुटव्याची तोडी करीता छापणी करावी
- * जल व मृद संधारणाची कामे

I.W.C. सुधारणा कार्यवृत्त- क्षेत्राचा उपचार व छापणी तंत्र व नियम-4

- * ड प्रकारचे क्षेत्र -
- * थुटावरीत दोन फुटव्यापौकी चांगला जोमाने वाढणारा फुटवा शिल्लक ठेवून इतर फुटव्यांची तोडीसाठी छापणी करावी
- * प्रती हेक्टरी दोन मृत झाडे राखीव ठेवून इतर मृत झाडांची तोडी करीता छापणी करण्यात यावी
- * रोगीट, कुजलेली, मृतप्राय, वेडीवाकडी वाढ झालेल्या वृक्षांची तोडी करीता छापणी करावी
- * कृत्रिम पुर्ननिर्मिती अंतर्गत रोपवनाची कामे घेण्यात येऊ नये

प्रत्यक्षात तोडीचे काम करावयाचे वर्ष

विभागीय रित्या प्रत्यक्ष तोडीचे काम करावयाचे वर्षात खलील प्रकारचे कार्यवाही करावी.

- छापणी केलेल्या वृक्षाची तोड करणे.
- तोडलेल्या वक्षापासुन तसेच त्याच्या शाखारापासुन ईमारती नग तयार करणे.
- तयार केलेल्या ईमारती मालाचे मोलमाप घेणे.
- कुप डेपोवर इमारती नगाची ओढणावळ.
- जळावु वृक्षाची तोड व गट तयार करणे.
- ईमारती मालाचे निरीक्षण गाढीची छाटणी.
- ईमारती नगाची विकी डेपोवर वाहतुक
- जळावु मालाची कुप डेपोवर वाहतुक /ओढणावळ
- जळावु मालाची मध्यवर्ती विक्री आगारावर वाहतुक
- निस्तार वाटप

तडीकरिता छापलेल्य वक्षची तोड

तडीयोग्य अश्या सर्व इमारती वक्षची तोड शक्यतो भूमी लगत 15 सेमी चे खाली करावी.

वक्षाची तोड ही आ-याने करण्यात यावी

आ-याने वक्षतोड करतांना फीलींग कट योग्य दिशेने देण्यात यावा जेणे करून ईमारती नगाची चिरड होणार नाही व राहिलेले थुट हे अर्धवट खुर्चीसारखे दिसणार नाही याची दक्षता घ्यावी .

वक्षतोड होताच थुटाचे चहुबाजुने ड्रेसींग करावे.

तोडलेल्या वक्षापासुन तसेच त्याच्या शाखारापासुन ईमारती नग तयार करणे.

- ईमारती नग तयार करतांना खलील प्रमाणे दक्षता घ्यावी
- शक्यतो घडविलेला नग हा सरळ असावा.
- सरळ नग घडवितांना दोन्ही तोंडाची गोलाई शक्यतो जवळपास सारखी असावी.
- पोकळ वेडा वाकडा बुंदयाशी अनियमित खाच खळगेचा भाग वेगळा करावा.
- ज्या ठिकाणापासुन दोन फाटे फुटतात त्या ठिकाणी नगाचे निशान देतांना पगास दोन दोन तोंडे किंवा दोन बुडे येणार नाहीत व प्रत्यक्ष फाट्याचे भाग हा एक स्वतंत्र सुतारी किंवा जळावु तुकडा होईल या रितीने फाट्यांची सुरुवात व फाट्या फुटण्याचा शेवटचा भाग अशा दोन ठिकाणी खडुंचे चिन्ह देण्यात यावे व त्या ठिकाणी नगाची तोड करावी.
- सर्वसाधारण पणे ईमारती नग घडवितांना उपयोगात येणरे लांबीचे प्रमाण नजर मध्शत ठेवावे.

तयार केलेल्या ईमारती
मालाचे मोलमाप घेणे.

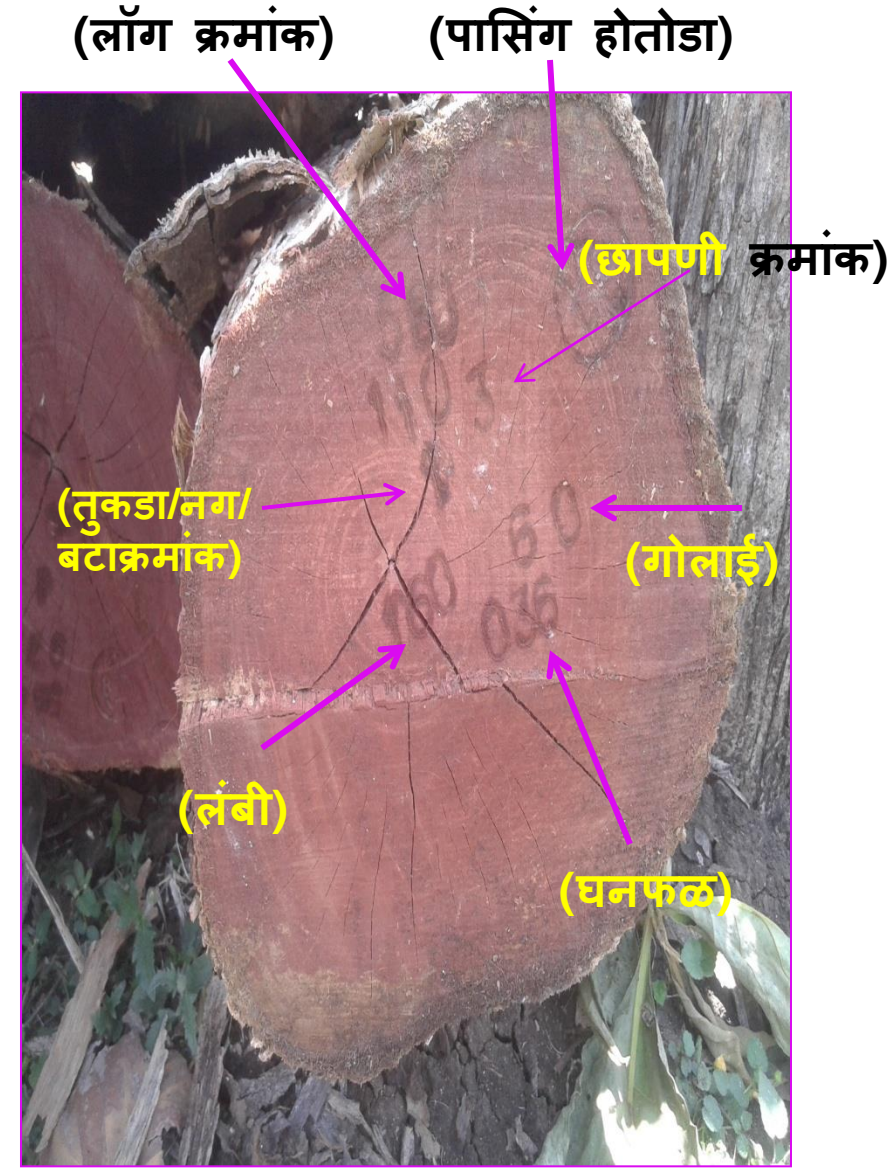
ईमरती नगाचे मोजमाप
करण्यापुर्वी मध्य गोलाईची
अंतर्साल पुर्णपणे काढण्यात
यावी.

नगाची लांगी मोजतांना जर
तिरपा कट आला असेल
तर कमी टोकाकडुन लांबी
मोजण्यात यावी.

ईमारती नग तयार करतांना खलील प्रमाणे दक्षता घ्यावी

- ईमारती नगावर मोजमापची खिळयाने नोंद करतांना मुळ वक्ष छापणी क्रमांक व त्या वक्षापासुन मिळलेला तुकडा क्रमांक दयावा. ईमारती नगाचे मोजमाप हे लहान तोंडावर वृक्ष क्रमांक व तुकडा क्रमांक, लांबी, गोलाई, एकुण घनफळ खिळयाने स्पष्ट नोंदविण्यात यावे.

छापणी केलेले वृक्ष
तोडल्यानंतर व
त्यापासुन ईमारती
नग तयार केल्या
नंतर संबधीत वृक्ष
अनुक्रमांक एकुण
उत्पादीत नगाची
संख्या उत्पादीत
घनफळ खिळयाने
स्पष्ट नोंदवून पासिंग
हातोडा उमटवावा.

झाड क्रमांक (पासिंग हातोडा)

एकुण उत्पादीत घनफळ

नगाची संख्या

S.S.O.- दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे - 1 I.W.C.

सी.बी.ओ. - कूप तोडी नंतर येणा-या वर्षात करावयाची कामे

- * वनऔषधी व नामशेष होऊ घातलेल्या वेली वगळून इतर सर्व प्रकारच्या वेली कापने
- * तोडी करता छापणी केलेल्या परंतु तोड न झालेल्या वृक्षाची कटाई करणे
- * मुख्य तोडीचे वेळी मोठी इजा, शेंडे मोड झालेल्या वृक्षाची तोड करणे
- * थुटावर अनेक फुटव्या पौकी चांगला जोमदार वाढत असलेला फुटवा राखुन ठेऊन बाकी फुटवे कापने
- * साग व इतर मौल्यवान प्रजातीचे वाढीस अडथळा निर्माण करित असलेली झुडुपे व अनावश्यक झाडो-याची तोड करणे
- * थुटावर आलेल्या नवीन फुटव्या पौकी दोन चांगली फुटवे राखुन इतर फुटवे काढुन टाकणे.

S.S.O. - दुय्यम वनशास्त्रीय उपचार कामे -2 I.W.C.

* मौल्यवान प्रजातीचे वेडीवाकडी झुडपाची कटाई करणे

नौसर्गिक पुर्ननिर्मिती : नौसर्गिक पुर्ननिर्मिती असलेल्या क्षेत्राची पाहणी करुन सीमांकन करणे

* रोपांची जोमाने वाढ होण्यासाठी निंदणी करणे, वाढीसाठी अडथळा निर्माण करणारा अनावश्यक झाडोरा कापणे

* शासन पत्र क्रं. / एफडीएम / 2012 / प्र.क्रं / 119 / फ-2 / मंत्रायल मुंबई/ दि.25/5/2012 नुसार 425 नौसर्गिक रोपांची संरक्षण करणे

* रोपा भोवती एक मीटर व्यासाचे क्षेत्रातील गवत कचरा साफ करणे, माती भुसभुसीत करणे, निघालेल्या गवत कच-याचा थर रोपाभोवती रचुन त्यावर माती टाकणे, क्षेत्रात दगड असल्यास रोपाभोवती दगडाचा थर लावणे, जेणे करुन रोपांचे आगी व गुरापासून संरक्षण होईल

स्वच्छतेची कामे

- * कूप तोडी नंतर सहाव्या वर्षी स्वच्छतेची कामे करणे
- * वनऔषधी व नामशेष होऊ घातलेल्या वेली वगळून इतर सर्व प्रकारच्या वेली कापणे
- * नौसर्गिकरित्या स्थापित साग व इतर रोपट्यांचे विरळीकरण करणे
- * इजा झालेल्या किंवा वेडीवाकडी वाढलेली रोपटे जमिनी पासून कापणे जेणे करून चांगला फुटवा येईल
- * साग व इतर मौल्यवान प्रजातीचे वाढीस अडथळा निर्माण करीत असलेली झुडुपे व अनावश्यक झाडो-याची तोड करणे
- * सी.बी.ओ. अंतर्गत थुटावर ठेवलेल्या दोन चांगल्या फुटव्या व्यतिरिक्त इतर नवीन आलेली फुटवे काढून टाकणे

थुटावर ठेवलेल्या दोन चांगल्या फुटव्या व्यतिरिक्त इतर नवीन
आलेली फुटवे काढून टाकणे

विरळीकरण

- * नौसर्गिक/कृत्रीमरित्या स्थापित झालेल्या रोपांचे वाढीसाठी विरळीकरण आवश्यक
- * नौसर्गिक रोपांचे विरळीकरण करतांना रोपांचे उंचीचे एक तृतीयांश इतके अंतर दोन रोपामध्ये ठेवावे
- * मृत व वेडीवाकडी वाढलेली रोपटे कापावीत
- * कृत्रीमरित्या स्थापित रोपांचे विरळीकरण करण्यासाठी क्षेत्रात 80% रोपे जिवंत असेल तर रोपटे स्थापित वर्षा पासून 10 व्या वर्षी पहिली, 15 व्या वर्षी दुसरी यांत्रिक विरळणी, तसेच 25 व्या वर्षी तिसरी व 35 व्या वर्षी चौथी वनशास्त्रीय विरळणी करणे

नौसर्गिक रोपांचे विरळीकरण

कृत्रीमरित्या विरळीकरण

कुरण विकास कार्य वृत्त (F.I.W.C.)

- * व्यवस्थापनेची मुख्य उद्देशः
- * क्षेत्रामध्ये उच्च प्रतीचे गवत बियाणे व वौरण युक्त प्रजातीची वृक्ष लागवड करुन गवत निर्मितीत संख्यात्मक व गुणात्मक वाढ करणे
- * स्थानिक लोकांच्या पशुधनासाठी उच्च प्रतीचे वौरणाची मागणी पुर्तता करुन जगलावरील चराई दबाव कमी करणे
- * जल व मृद संधारणाची कामे करुन वन जमीनीचा पोत सुधारणे

कुरण विकास कार्य वृत्त (F.I.W.C.) - १ उपचार पध्दती

- * जमीनीचा पोत सुधारण्यासाठी आवश्यकते नुसार जल व मृद संधारणाची कामे करावी
- * क्षेत्रात आवश्यकते नुसार नौसर्गिक पुर्ननिर्मिती अंतर्गत उपलब्ध रोपांचे संगोपन व संरक्षण करावे
- * अनावश्यक काटेरी झुडुपे, झुडुप इत्यादी बी पक्व होणे पुर्वी तोडुन साफ करणे मुळासकट काढुण घेणे व जाळणे
- * वनऔषधी व नामशेष होऊ घातलेल्या वेली वगळून इतर सर्व प्रकारच्या वेली कापने
- * कुसळ, भुरभुसी इत्यादी प्रकारचे अखादय गवताचा फुलावर येण्यापुर्वी मुळासकट काढुण घेणे
- * पावसाळ्याच्या सुरुवातीस क्षेत्रात नागंरणी करुन शेडया, पौन्या, मारवेल इत्यादी उच्च प्रतीचे गवताची बी पेरणी करावी तसेच थोंबाची लागवड करावी
- * वौराणासाठी उपयुक्त वृक्षाव्यतिरिक्त इतर वृक्षांची लागवड करु नये
- * गवत वाढीसाठी आवश्यकते नुसार निंदणी करावी

कुरण विकास कार्य वृत्त (F.I.W.C.) - २ उपचार पध्दती

- * क्षेत्रात गवत उत्पादनाचे पहिले तीन वर्ष कापू नये
- * मृत झाडा व्यतिरिक्त असलेली इतर सर्व झाडे कायम ठेवावी
- * क्षेत्राचे आगीपासून संरक्षण करावे
- * सलग तीन वर्ष चराई साठी क्षेत्र बंद ठेवावे
- * चौथ्या वर्षी नियंत्रित चराई लागू करावी
- * रमन्याची उपचार पध्दती :
- * रमन्याचे क्षेत्र चराई करीता कायम बंद ठेवण्यात येईल
- * रमन्याचे पुर्ण क्षेत्राभोवती तारेचे कूपन, गुरे प्रतिबंधक चर किंवा जौविक कूपन करावे
- * ज्या वर्षी बी पेरणी केली त्याच वर्षी गवत कापू नये

धन्यवाद